

Eğitim Yönetimini Eleştirel Kurama Göre Yeniden Düşünmek¹

Gürkan SARIDAŞ

Özet: Bu çalışma Covid-19 salgını ile eğitim öğretimdeki değişimlerin gözlemlenmesi ile ortaya atılan yeni eğitim öğretim düşüncesinin oluşturulması sürecinde eleştirel kuram bakış açısı ile eğitim yönetiminin yeniden yorumlanması üzerine kurgulanmıştır. Değişen okul, öğretmen ve öğrenci rolleri, okulun amacı, okul kültürü aracılığı ile eğitim yönetimi incelenmiştir. Öğrencilerin özgürleşeceği, eleştirel bir bakış açısı ile toplumsal ideolojik baskıları anlayabileceği, öğretmen ve okul yöneticilerinin farklılıklara saygılı, kapsayıcı ve diyaloga dayalı bir okul iklimi oluşturulmasına katkı sağlayacağı bir okul tasarımı çizilerek eğitim yöneticilerine ve uygulayıcılara çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: eğitim yönetimi, eleştirel kuram, covid-19, salgın, yeni eğitim öğretim.

Rethinking Educational Management According to Critical Theory

Abstract: This study is based on the reinterpretation of educational administration with a critical theory perspective in the process of creating the new education idea, which has been suggested by observing the changes in education with the Covid-19 pandemic. Educational administration has been examined through changing school, teacher and student roles, the purpose of the school, school culture. By designing a school where students will be liberated, understand social ideological pressures with a critical perspective, and teachers and school administrators will contribute to the creation of an inclusive and dialogue-based school climate, various suggestions have been made to education administrators and practitioners.

Keywords: educational administration, critical theory, covid-19, pandemic, new education

Giriş

Son zamanlarda yaşanan COVID-19 salgını nedeniyle birçok ülkedeki eğitim öğretim faaliyetleri aksamış, devletler eğitim öğretim uygulamalarının farklı şekillerde uygulanmasına karar vermiştir. UNESCO verilerine göre 18 Ocak tarihi itibari ile 30 ülkede akademik tatil ilan edilmiş, 24 ülkede uzaktan eğitim süreci devam etmekte, 116 ülkede okullarda eğitim öğretim süreci açık bir şekilde devam etmekte ve 40 ülkede ise kısmen açık şekilde eğitim öğretim sürecine devam edilmektedir (UNESCO, 2020). Uzun süredir ve belirsiz bir şekilde devam eden bu durum genelde eğitim öğretim ve dolayısıyla özelde eğitim yönetiminin de değişmesine neden olmuştur.

Eğitim öğretim uygulamalarının salgın nedeniyle değişime uğraması, eğitim yönetiminin de değişmesi gerektiğini göstermektedir. Bu noktada eleştirel kuramın bakış açısı ile eğitim yönetimini yeniden düşünmek, yetişecek gelecek nesillerin bilinmeyen gelecekte söz sahibi olmasına katkı sağlayacaktır. Eleştirel kuram bakış

¹ Gürkan SARIDAŞ, Milli Eğitim Bakanlığı, theapeiron@gmail.com , ORCID: 0000-0002-7989-2130

açısına göre eğitimin, okulun, öğrencinin amaçlarını ve rollerini yeniden belirlemek, eğitim yönetimine de küçük öneriler getirecektir. Böylece eğitim öğretim faaliyetlerindeki değişiklikler eğitim yönetimi alanındaki değişiklikleri de beraberinde getirerek yeni eğitim öğretim sisteminin kurulmasında katkı sağlayacaktır.

Nesnel ve öznel durumların bir arada incelendiği eleştirel kuram, pozitivist bakış açısına eleştiriler getiren ve sosyal ilişkileri eleştiren bir yaklaşımdır. Eleştirel kuram, sosyal ilişkilerin yapısında bulunan ideolojik yansımaları ortaya çıkarmayı amaçlayan kuramları eleştirel bir bakış açısı ile incelemeyi amaçlar (Demirtaş & Özer, 2015). Bu amaçla eleştirel kuram kültür, ideoloji ve kitle iletişim araçlarına yönelik analizler sağlar. Kültür ve ideolojilerin insan üzerindeki etkisi düşünüldüğünde ise eleştirel kuram aracılığı ile eğitim-öğretimi ve dolayısıyla eğitim yönetimini düşünmek oldukça etkili çözümler üretebilir.

İnsanları egemenliği altına alan bu ideolojik baskılar, bireysel özgürleşmeyi kısıtladığı için eleştirel kuram kişinin özgürleşmesine vurgu yapar. Bu bakış açısı ile öğrencinin özgürleştirilmesi, özgür kararlar alması önemlidir. Böylece kişi kendi hayatını yönetebilir hale gelecektir (Freire, 2019). Öğrencinin ilgi alanlarına göre yönlendirilmesi, becerilerinin tanınarak bu becerilerini geliştirilip kullanabileceği şekilde eğitim-öğretim uygulamalarının düzenlenmesi öğrencinin özgürleşmesi açısından önemlidir. Bu durumu gerçekleştirmek için ise ortaya atılan eleştirel pedagoji, eleştirel eğitimciler için bir hedef belirlemektedir.

Sağduyu, öğrenme ve toplumsal dönüşüm arasındaki ilişkiyi sorgulayıp, eleştirip, tartışıp belirli sonuçlar çıkararak bu sonuçların uygulanabileceği okulların oluşturulması asıl ilke olarak görülebilir. Bu durumun başlangıç noktası ise eleştirel okuryazarlık olarak görülmektedir. Freire ve Macedo (1998) *Okuryazarlık* kitabında okuryazarlık kavramını eleştirel bir bakış açısı ile incelemiş ve eleştirel kuramın odak noktası olan kitle iletişim araçlarına çeşitli eleştiriler yönelmiştir. Bu bakış açısı ile öğrencilerin maruz kaldıkları kitle iletişim araçları ile kendilerine nüfuz edilen bilgileri eleştirel bir bakış açısından geçirmesi, kendi kültürel kimliği ile incelemesi ve doğrudan benliğine işlememesi önerilir. Aksi takdirde eleştirel bakış açısı ile eğitimin insanları tekdüze hale getirme ve üst kesimin ideolojik bakış açısı ile yetiştirme girişiminden bahsedilmektedir (Gatto, 2017). Bu durumu aşmak için ise okul içerisindeki bireylerin özgürleştirilmesi üzerine yoğunlaşılır.

Eleştirel kuram bu noktada öğretmenlere çeşitli görevler yüklemektedir. Mesleklerini icra ederken görevlerini severek yapmaları önerisi ile başlar ve öğrencisini edilgen bir nesne olmaktan kurtarıp eleştirel bir düşünür olmaya yönlendirmesi gereken kişi olarak tanımlamaktadır öğretmeni (Freire, 2019a). Bu bakış açısı öğretmeni yatırımcı, öğrenciyi ise yatırım şeklindeki kimliğinden kurtarma olarak daha net bir şekilde vurgulamıştır. Böylece eleştirel pedagoji eğitimi bir insanlaşma aracı olarak görmektedir (Demirtaş & Özer, 2015). Etken bir yurttas yetiştirmenin önemi de burada vurgulanmaktadır.

Verimlilik veya maliyet fayda çözümlenmeleri gibi çeşitli uygulamalarla eğitimdeki müfredatın somutlaştırılmasına eleştirel pedagoji karşı çıkmaktadır. Eğitimde ticarileşmenin veya metalaşmanın en önemli göstergelerinden olan ders kitabı, eğitim yazılımları veya ülkemizde önemli bir yere sahip olan test sektörü, piyasanın eğitim sektörünü yönlendirdiğinin ciddi bir göstergesidir (Kesik, 2014). Bu noktada öğretmenlerin piyasa yönlendirmesine göre elde ettikleri bilgilerle belirli ideolojileri benimseyen öğrenciler değil, sorgulama bilgi ve becerisine sahip, dünyaya yön verme sorumluluğu alabilecek öğrenciler yetiştirmesi gerekir.

İnsanlık tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Covid-19 salgını ile eğitim öğretim uygulamaları değişikliğe uğramış ve bundan sonra şimdiye kadar geldiği gibi devam edemeyeceği gözlenmiştir. Bu noktada oluşacak yeni eğitim öğretim düzeninin eleştirel kuram bakış açısı ile düzenlenmesi gelecekte dünyadaki değişimleri algılayabilecek, anlamlandırarak ve bu değişimlere yön verecek öğrenciler yetiştirilmesinde önemli bir fark oluşturacağı öne sürülebilir. Bu noktada eğitim yönetiminin yeniden düzenlenmesinde, öğrencileri özgürleştirecek, yaratıcı, yansıtıcı ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirecek, ideolojik baskıları benimsemek yerine sorgulayan bir düşünce sistemi ile kendi benliğini oluşturacak öğrenciler yetiştirilmesi dünyadaki değişimlere yön verme adına önemli bir adım olacağı söylenebilir. Öğrencilerin kendi becerilerinin farkına varduktan sonra elde ettikleri başarılar öğrenciler tarafından daha fazla benimsenmektedir ki bu durum eleştirel pedagoji açısından Illich (2019) tarafından da ortaya konmuştur. Öğrencilerin ilgi alanlarında verilen eğitim-öğretim uygulamaları onlar için daha değerlidir.

Yönetimsel bağlamda düşündüğümüzde eğitim yönetiminin temel kaynağının kültür olduğu düşünülebilir. Bu kültürün öğrenci, öğretmen ve dolaylı olarak topluma etkileri düşünüldüğünde eleştirel bakış açısına sahip bir okul kültürünün oluşturulması gerekir. Okul kültürünün önceden belirlenmiş tanımları dayatması yerine mevcut durumları inceleyerek tanımları güncellemesi ve okul içindeki gruplar tarafından da bu tanımların kabul edilmesini sağlaması gerekir (Bates, 2001). Kısaca belirtmek gerekirse okul, mevcut egemen toplumsal ideolojinin sürdürülmesinde önemli bir araçtır (Şişman, 1998). Eleştirel pedagoji bakış açısı ile okuldan beklenen ise bu durumu kırarak öğrencilerin özgürleşmesini sağlamaktır. Böylece okul, kişilerin kendi üzerindeki ideolojik etkileri anlamasını ve etken birey olmasını sağlayacaktır.

Okul yöneticisine düşen görev ise okul toplumunu oluşturan tüm üyelerin iletişim sürecine etkili bir şekilde katılmasını sağlamak, bu katılım için uygun ortam ve iklimi oluşturmak olduğu söylenebilir. Böylece okul, katılımcı çoğullukla beslenen bir hale gelecek ve diyaloga dayalı bir yönetim anlayışı oluşturulacaktır (Kesik, 2014). Böyle bir ortamda öğretmenler ve okul yöneticileri entelektüel bir kimlikte görülebilir ve ideolojik simgelere meydan okuyan kişiler haline gelmesi sağlanabilir. Böylece öğretmenlerin ve öğrencilerin maruz kaldıkları baskıcı, adaletsiz ve eşitsizliklerin olduğu eğitim öğretim ortamları dönüştürülebilir.

Sonuç Yerine

Roller bakımından okul, öğrenci ve öğretmen düşünüldüğünde salgın sonrası “yeni” olarak tabir edilen eğitim-öğretim faaliyetlerinin eleştirel kuram bakış açısı ile yeniden değerlendirilmesinin eğitim öğretim faaliyetlerine önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu noktada eğitim yönetimi, toplumun ideolojik baskısından öğretmenin ve öğrencinin haberdar olmasını, düşünme ve sorgulama eylemleri ile bu baskıdan kurtularak özgürleşmesini sağlamalıdır.

Uygulama noktasında ise sosyal çatışmaları düzenleme, baskıların farkına vardırma, eleştirel bir bakış açısı kazandırma, kendi bilgi ve becerilerinin farkına vardırma uygulamaları gerçekleştirmelidir. Bununla birlikte okullarda bulunan farklılıklara ve çeşitliliklere saygılı, kapsayıcı bir bakış açısı ile katılımcı demokrasinin diyalog aracılığı ile gerçekleştirilmesini sağlamalıdır.

Merak duygusu gelişmiş, eleştirel düşünebilen öğrenciler, öğretmenlerin bilgi aktarıcı rolünü devam ettirmesine engel teşkil ederken toplumsal değişimleri demokratik ve farklılıklara saygılı bir şekilde derslerine aktaran öğretmenler, okul yöneticilerinin değişmesine neden olacaktır. Birlikte öğrenmeye dayalı eğitim öğretim uygulamalarında eleştirel ve yaratıcı düşünme önündeki engeller kalkacak ve öğrenciler özgürce düşündüklerini uygulayabileceklerdir. Böylece değişen dünya düzeninde söz sahibi öğrencilerin yetişeceği eğitim öğretim ortamları ortaya çıkacaktır.

Kaynakça

- Bates, R. J. (2001). Eleştirel Teori Açısından Eğitim Yönetimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*(28), 573-593.
- Demirtaş, H., & Özer, N. (2015). Eleştirel Kuram Açısından Eğitim ve Eğitim Yönetimi. *Journal of Teacher Education and Educators*, 4(2), 205-222.
- Freire, P. (2019). *Ezilenlerin Pedagojisi*. (D. Hattatoğlu, & E. Özbek, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freire, P. (2019a). *Kültür İşçileri Olarak Öğretmenler*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Freire, P., & Macedo, D. (1998). *Okuryazarlık*. (S. Ayhan, Çev.) Ankara: İmge Kitapevi.
- Gatto, J. T. (2017). *Eğitim: Bir Kitle İmha Silahı*. (M. A. Özkan, Çev.) İstanbul: EDAM Yayınları.
- Illich, I. (2019). *Okulsuz Toplum*. (M. Özay, Çev.) İstanbul: Şule Yayınları.
- Kesik, F. (2014). Eğitim Yönetiminde Çoğul Bir Ses: Eleştirel Kuram. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(2), 93-133.
- Şişman, M. (1998). Eğitim Yönetiminde Kuram Ve Araştırmada Alternatif Paradigma Ve Yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(16), 395-422.
- UNESCO. (2020, Ocak 10). *COVID-19 Impact on Education*. Ocak 10, 2020 tarihinde UNESCO: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> adresinden alındı